

GRADA

DNEVNIČKI ZAPISI IVANA KOSTREŃČIĆA O REVIZIJI HRVATSKO-UGARSKJE NAGODBE (1871.-1872.) IZ ARHIVA HRVATSKE AKADEMIJE ZNAOSTI I UMJETNOSTI

Ivica Zvonar
Odsjek za povijesne znanosti
ZPDZ HAZU
Zagreb

UDK 023Kostrenčić,I.:94(497.5)"18"(093)
Stručni rad
Primljeno: 2.3.2005.
Prihvaćeno: 11.5.2005.

U radu se donosi prijepis i kratak komentar dnevnika koji je Ivan Kostrenčić pisao u razdoblju od 27. prosinca 1871. do 6. siječnja 1872. Zapisi iz dnevnika pružaju uvid u događaje oko pregovora između predstavnika Narodne stranke i ugarskog ministra predsjednika Melchiora Lónyaya glede revizije Hrvatsko-ugarske nagodbe.

Ključne riječi: Ivan Kostrenčić, osobni dnevnik, Narodna stranka, Hrvatsko-ugarska nagodba, politička povijest

1. UVODNE NAPOMENE

Ivan Kostrenčić (1844.-1924.) pripada među istaknute i zaslužne osobe hrvatskoga znanstvenog i kulturnog života posljednje četvrtine 19. i početka 20. stoljeća.¹ Utemeljenjem Kraljevske sveučilišne knjižnice (današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu) i dolaskom Ivana Kostrenčića u Zagreb 1875. godine za njezina ravnatelja, Hrvatska se aktivnije uključuje u opći razvoj modernoga knjižničarstva, jer je on u svojem radu nastojao slijediti ono najbolje iz europske knjižnične misli i prakse.² Knjižničarski 'zanat' je naučio u Dvorskoj knjižnici u Beču (1868.-1875.), pa je u svojem tridesetpetogodišnjem radu u Zagrebu nastojao primijeniti sva ona znanja

¹ O recepciji Kostrenčićeva djelovanja usp. Ivica ZVONAR, Pregled literature o Ivanu Kostrenčiću, *Rijeka*, 9/2004., sv. 1, str. 47-54.

² Za pregled Kostrenčićeva doprinosa razvoju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu usp. Dora Sečić, *Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu 1874.-1918. (doktorska disertacija)*, Zagreb 1996. O osnovnim podacima iz Kostrenčićeve biografije vidi: Dora Sečić, *Ivan Kostrenčić: prvi hrvatski sveučilišni bibliotekar = der erste Kroatischer Universitätsbibliothekar = first Croatian university librarian*, Lokve 2000.

i sustav rada koji je tamo naučio. Također, njegovo poznanstvo s austrijskim i njemačkim knjižničarima pomoglo mu je u organizaciji Knjižnice u Zagrebu.³ Osim toga, Kostrenčić se aktivno uključio u kulturni život zemlje te je 1877. godine postao tajnik i blagajnik Matice hrvatske. U Matici je vrijedno radio dva i pol desetljeća. Tijekom studija i rada u Beču Kostrenčić je pokazao interes za kulturno djelovanje, a upravo u to razdoblje možemo datirati njegove prve književne pokušaje. U vrijeme Kostrenčićeva boravka u Beču, tamo su boravili i drugi hrvatski intelektualci poput Augusta Šenoa, Ivana Dežmana, Ivana Zajca, Vatroslava Jagića, Franje pl. Markovića, a Ministarstvu unutarnjih poslova u Beču je savjetnik bio Metel Ožegović, koji je nastojao pomoći svojim sunarodnjacima iz domovine. Također, u Beču je tada živjela obitelj generala i pjesnika Petra Preradovića. Komunikacija među članovima te, uvjetno rečeno, 'hrvatske kolonije' bila je živa, a to ilustriraju pisma iz Kostrenčićeve ostavštine⁴ kao i sačuvani zapisi iz njegova dnevnika, koje ćemo u ovom radu razmotriti.

U Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu sačuvan je dnevnik koji je Kostrenčić pisao u razdoblju od 27. prosinca 1871. do 6. siječnja 1872.⁵ U ovom radu ograničio sam se samo na prijepis zapisa iz tog razdoblja, ali želim napomenuti da se u dnevniku nalazi i nekoliko pjesama koje je Kostrenčić napisao u raznim prigodama. S obzirom na dosadašnji stupanj istraživanja nisam mogao točno utvrditi je li Kostrenčić pisao dnevnik prije i poslije navedenog razdoblja, jer u Arhivu Hrvatske akademije zasad nema tragova koji bi upućivali na postojanje drugih dijelova dnevnika. Također, prema rezultatima dosadašnjih istraživanja Kostrenčićeva djelovanja, nije moguće jednoznačno kazati nešto o njihovu eventualnom postojanju u drugim arhivima. Valja istaknuti da se istraživači Kostrenčićeva djelovanja do sada nisu u radovima koristili zapisima iz njegova dnevnika. Tekst dnevnika se u sljedećem poglavlju objavljuje bez ikakvih ispravaka.

2. DNEVNIK IVANA KOSTRENCIĆA

Zapisi iz dnevnika Ivana Kostrenčića su prilog boljem poznavanju «hrvatskog pitanja» početkom sedamdesetih godina 19. stoljeća. Iako dnevnik obuhvaća vrlo

³ O ovoj problematici usp. Ivica Zvonar, Prilog poznavanju njemačkog knjižničarstva i doprinos Ivana Kostrenčića razvoju hrvatskog knjižničarstva u 19. i početkom 20. stoljeća, *Časopis za suvremenu povijest*, 33/2001., br. 3, str. 747-778; *Isti*, Nastojanja Ivana Kostrenčića oko poboljšanja statusa knjižničara u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu krajem 19. i početkom 20. stoljeća, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 20/2002., str. 269-286.

⁴ Prije svega, riječ je korespondenciji između Metela Ožegovića i I. Kostrenčića, te Franje pl. Markovića i I. Kostrenčića. O tome opširnije vidi I. Zvonar, Pet pisama Ivana Kostrenčića Franji pl. Markoviću, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 21/2003., str. 267-275.

⁵ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, fond: Ostavština Ivana Kostrenčića, Iz dnevnika Ivana Kostrenčića od 27.XII.1871. do 6.I.1872., sign.: XV 40.

kratko razdoblje, važan je jer pridonosi boljem poznavanju prilika tijekom pregovora predstavnika Narodne stranke s ugarskim ministrom predsjednikom Melchiorom Lónyayem glede revizije Hrvatsko-ugarske nagodbe. Osim toga, zapisi iz dnevnika svjedoče o Kostrenčićevu interesu za politička gibanja te govore o njegovoj zabrinutosti u svezi s tadašnjim položajem hrvatskog naroda u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Premda se Kostrenčić nije aktivno bavio politikom, iz njegovih zapisa vidimo da je u određenoj mjeri bio, prvenstveno preko osobnih kontakata s pojedinim hrvatskim političarima, uključen u politička zbivanja toga doba.

Radi boljeg razumijevanja sadržaja zapisa iz njegova dnevnika, donosimo nekoliko kratkih napomena o političkoj situaciji u banskoj Hrvatskoj početkom sedamdesetih godina 19. stoljeća. Tijekom 1871. u redovima Narodne stranke i Stranke prave u banskoj Hrvatskoj bilježimo pojačanu aktivnost. Pravaši od 1. siječnja 1871. izdaju u Zagrebu svoj tjednik *Hrvatska*. Narodnjaci su do 25. ožujka 1871. u Sisku izdavali list *Zatočnik*, a od 27. ožujka 1871. *Branik*. U svibnju 1871. održani su u Hrvatskoj i Slavoniji saborski izbori: narodnjaci su postali saborska većina jer su izborili 51 zastupničko mjesto. Unionisti su, s tek 13 zastupničkih mandata, postali saborska manjina, a pravaši su izborili tek 1 zastupnički mandat.

Pobjeda narodnjaka pokazala je ugarskom režimu da iza tog uspjeha stoji hrvatska javnost i političke snage nezadovoljne Hrvatsko-ugarskom nagodbom iz 1868. godine. U novim okolnostima nakon izbora, nametalo se pitanje revizije Nagodbe. Biskup Strossmayer je preko Petra Preradovića ponovno uspostavio vezu s istaknutim mađarskim političarima Melchiorom Lónyayem i Gyulom Andrásyjem. Uz to, vjerovao je da će, nakon što je 12. rujna 1871. i formalno carskim ukazom priznata češka kruna, zbog slične situacije i Hrvati uspjeti izboriti određene ustupke.

Narodna stranka je bila nezadovoljna poradi odgode konstituiranja novoizabranog Sabora, pa je u tom pitanju zauzela agresivnije stajalište. Stranački zastupnici su 20. rujna 1871. potpisali takozvani Rujanski manifest. U tom javnom prosvjedu su osudili rad prethodnog saziva Sabora i Rauchova režima te su otvoreno napali legitimnost Nagodbe. Prosvjedovali su i zbog niza drugih odluka i zakona (npr. zakon o isušivanju Lonjskog polja iz 1868., zakon o ustroju Zemaljske vlade iz 1869., zakone o zadrugama, urbarskom uređenju, uređenju općina, trgovišta i županija iz 1870., odugovlačenje u osnivanju Zagrebačkog sveučilišta), koji su štetili interesima Hrvatske. Narodnjaci su tada osudili i rad zajedničkog Ugarskog sabora te su ponovili zahtjeve o teritorijalnoj cjelovitosti Hrvatske s Dalmacijom i Vojnom krajinom.

U jesen 1871. pala je vlada grofa Karla Hohenwarta pa su političke prilike za postizanje dogovora postale neizvjesnije. U to doba su u Beču i Pešti jačala nastojanja da se učvrsti dualizam i da se slavenski narodi u Austro-Ugarskoj Monarhiji prilagode dualizmu. Intenzivnija suradnja između Austrije i Ugarske na tom je planu postignuta još početkom studenog 1871., kad je G. Andrásy, dotadašnji ugarski ministar predsjednik, postao zajednički austrougarski ministar vanjskih poslova. Novi je

ugarski ministar predsjednik, M. Lónyay, po preuzimanju vlasti počeo raditi na reviziji Nagodbe. Odmah je stupio u kontakt s hrvatskim narodnjacima koji su, kao pobjednici saborskih izbora u svibnju 1871., željeli da se isprave nepravde nanesene Hrvatima nametnutom Nagodbom, pogotovo na području financija. No, Lónyayev motiv nije bio samo poboljšanje loših odnosa s Hrvatima, nego je taj dogovor htio iskoristiti i na širem političkom planu. Prvenstveno da učvrsti svoj položaj spram ljevice Kálmána Tisze.

Prvi put su se Lónyay i predstavnici hrvatskih narodnjaka Matija Mrazović, Nikola Krestić, Franjo Rački, Ivan Vončina i Antun Jakić sastali 28. prosinca 1871. u Beču. No, u Beču su tom prigodom bili i hrvatski političari iz Dalmacije, Josip Tončić i Konstantin Vojnović, te unionisti Koloman Bedeković, Petar Pejačević, Mirko Šuhaj i Antun Vakanović. Pregovori narodnjaka s M. Lónyayem u Beču završili su neuspješno jer Narodna stranka nije mogla prihvatiti njegove uvjete. Nakon tri odgode, novoizabrani Sabor se sastao tek sredinom siječnja 1872., a održane su bile samo tri saborske sjednice. Na trećem zasjedanju, 19. siječnja 1872., po nalogu unionista Kolomana Bedekovića, bio je pročitan kraljev reskript kojim se Sabor raspušta. Kao razlog tome kralj je naveo tzv. Rujanski manifest saborskih zastupnika Narodne stranke. U tom vremenu se, uz političku borbu, zbilo i pokušaj oružanog ustanka. U listopadu 1871. je Eugen Kvaternik pokušao ustankom u Rakovici osloboditi hrvatski narod od vladavine austrijskih Nijemaca i Mađara, ukinuti Vojnu krajinu te učiniti Hrvatsku slobodnom i neovisnom.⁶

Prijepis teksta dnevnika

Na Ivanju 27. prosinca 1871.

Danas u jutro mi pisa gen. Preradović, da će danas u večer doći u Beč Mrazović s Račkim, Krestićem i Vončinom i odsjesti kod «ugarskog kralja». Mrazović da me moli «da pripravim onaj materijal, što sam ga prepisao o financijskoj nastrani naše nagodbe». – Danas su vijesti o dogovaranju hrvatskih prvaka narodne stranke sa Lonyayem po svih novinah. Novine bečke misle, da će izravnanje s njimi biti veće lahko, kad ime se podjeli časti i redove!

⁶ Za osnovni pregled zbivanja na političkom polju početkom sedamdesetih godina 19. st. u banskoj Hrvatskoj usp. Jaroslav Šidak [et al.], *Povijest hrvatskog naroda g. 1860-1914*, str. 43-51, str. 69-75, Zagreb 1968.; Mirjana Gross, *Povijest pravaške ideologije*, str. 135-201. Pored toga, od recentnih rezultata historiografskih istraživanja usp. William Brooks Tomljanovich, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: Nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj*, Zagreb 2001., str. 251-257; Ivo Perić, *Hrvatska državotvorna misao u XIX. i XX. stoljeću*, Zagreb 2002., str. 278-286. U hrvatskoj historiografiji, osim navedenih naslova, postoji niz drugih kvalitetnih knjiga i rasprava koje tematiziraju to razdoblje, pa je za detaljniji uvid korisno pogledati literaturu koju u svojim knjigama navode spomenuti autori.

28. prosinca.

Danas iduć put državne štamparne susretoh gg. Račkoga i Vončinu. Izgledahu ko Pythie, – kao kad maloj djeci se povjeri nješto, pa čitavom svijetu hoće da pokažu, da znaju njeku tajnu, tako se držahu. Oni me pozdravihu, al vele na brzu ruku, jer nekud letjahu. Poslje nenadjoh oko 2 sata p. podne ni Mrazovića ni Račkoga u gostioni, pohodih jih posle 4. Nadjoh kod Mrazovića Račkoga i jednog suurednika «Vaterlanda». Reć bi, da jih u razgovoru nadjoh, najbrže pripovjedaše čovjek «Vaterlanda» viesti iz Česke, a Mrazović mu priobćivaše što bješe uradili na sjednici jutrnjoj, koja je imala trajati od 9-1/2 2. Čovjek «Vaterlanda» bi mi predstavljen, al mu imena ne razumjeh. On već nebijaše svoj govor svršio il Mrazović mu pripovjedati, jer moljaše, kad može doći, da mi još «dvie rieči» kaže. Mrazović mu reče sutra ob 8 u jutro. Poslje bijaše otišao suurednik «Vaterlanda» sjedosmo se i razgovor bijaše izprva o vremenu, a pokle nitko nehtjede od dvojice stvar spomenuti, rad koje bijah došao, t. j. rad materijala financijalnoga, povedoh ja govor o tom i kazah im što imam i kako ja to pitanje pojnim. Mrazović me upita bi li ja to mogao njim predati. Ja rekoh, da nisam sve još prepisao, – al za porabu njim mogu ovdje u Beču dati i spise originalne tiskarne Pipitzove. A jer jim ponudih, da ću im stvar financijalnu naše nagodbe protumačiti, to me umoli Mrazović, da dodjem sutra o pet poslje podne, gdje će sazvati i Jakića i Krestića. Ja obrekoh. Na to dodje Tončić i ja odoh.- Stvar reć bi da neide najbolje. Mrazović je bio prijazan – Rački ko muha bez glave. Reć bi, da mu nagodba negodi. Dodjoše u Beč u pogledu dogovaranja i Bedeković i ministar Pejačević i Vakanović i Šuhaj; i vele i drugi. Tko neznam. Čudne li smjese! Pa da ovi elementi ugovore nješto? Ako se slože, što nevjerujem, onda mora njetko svoja načela zanjekati. Prošlost politička ovih ljutih kompromisa nedopušća. Al moguće je sve! –

Račkovo pismo, koje pisa na božić, u stvari Danilovoj⁷ (Politike i Obzora osvadjanja Dalmatincah) dobih danas; priopćih ga kod obeda Danilu, a u kafani onaj dio, koji se tiče politike dalmatinske i Vojnoviću i Tončiću. Čudnih li izgovorah u pismu! – Danilo mi nereče ništa. On bijaše sa Vojnovićem na priestolnom govoru, a sam na sjednici car. vieća, gdje je prisegao! – Stvari nestoje dobro – ako se Poljake zadovolji, što se obećava u prestolnom govoru, misli se, da bi se cislajtansko ministarstvo moglo održati, al se misli da će se Njemci u pogledu koncesijah, koje bi se imale dati Poljacom, razdvojiti i potom Poljake u opoziciju utjerati. Slaba nada! – ako nedodje druga pomoć!

⁷ Ivan Danilo, hrv. političar i filolog (1820.-1895.). Član Narodne stranke i njezin zastupnik u Dalmatinskom saboru 1864.-1867., a od 1870. poslanik u Carevinskom vijeću u Beču. Vodio je polemike s autonomaskim glasilom *La Voce dalmatica*. Zalagao se za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom. O I. Danilu usp. Lovorka Čoralčić, Danilo, Ivan, *Hrvatski biografski leksikon* (dalje: HBL), sv. 3, Zagreb 1993., str. 219-221.

29. prosinca.

Novine jutarnje pune o nagodbi sa Hrvati il bolje o dogovaranju hrvatskih pravakah narodne stranke sa grofom Lonyayem. Sa svieh stranah je čuti, da će se nagodba sklopiti, i to zaniekajuć stranka narodna svoja dojakošnja načela. Koliko je istina, to nije moći razabrati. Tončić uvjerava, da mu je Mrazović rekao, da oni t. j. glave narodne stranke nemogu zahtjev u pogledu Dalmacije odrješitije formulirati, nego što su Magjaroni. A isto tako da nemogu ni u pogledu vojne krajine drugo uraditi. Rječim Tončića je vjerovati. Stvar mi je ova posve nepojmljiva; – al moguće je sve! – Mrazović, Rački, Krestić, Vončina i Jakić imadoše i danas i to reć bi dvie sjednice. Njeki šaljidija učini primjetbu, da Hrvati su pripravní kurulne stolice zasjesti, jer da su postavili svi cilindere na glavu! – Čovjek, koji mi se čini da š njimi obći, mi reče da su danas u večer imali dogovor kod Lonyaya i tu je imao Jakić financijalnu stranu dogovora razjasniti. Moguće da je bila mnogo pametna! Isti čovjek opazi, da je Lonyay u neprilici, jer da nema nikoga, tko bi Jakiću oponirao. Pejačević, da sjedi mirno u sjednicah a Bedekovića da nema. Isti mi reče, da je car imao sinoć reći: «es scheint doch auch mit der kroatischen Sache zu gehen!» Može bit da su rieči istinite, – al pokazuju svakako nepoznavanje okolnostih! – Zanimivo je što nam Tončić pripovjedaše, da su Česi pustili kroz njega upitati u Beograd, jel bi ondje mogli držati federalistički sastanak. Ako je istina, što ja nedvojim, to pokazuje veliko plitkoumje glavah u Prazi. Htjeti prenesti oposiciju preko granicah i vlasti prijateljskoj, neprilike pripraviti, koja nemože po ustavu preprječiti sastanak, je u sadanjih okolnostih za nas Slavene u Austriji nepolitično. – Danilo reče, da mu je Greuter⁸ rekao, da pokle su u Pragu zaključili na kongresu ništa nezaključiti, izrekoše takodjer, da u pogledu pošiljanja car. vieća ostaje zaključak na volju svakoj zemlji. A ljudi za Dalmaciju zahtjevaše, da neide u car. vieće, i u Pragu i u Zagrebu. Česi su zagrezli a i Hrvati; – mora se podvojiti o njihovoj političkoj vještini. Clam Martinić⁹ je mnogomu kriv, a nereče netko zlo, da ima majku Englezicu i da je zagrižen ko englezski buldogg – radje propasti neg popustiti. Al to nevalja i neide za narod – ako je i pojedincu drago. Mrazović reče jučer Tončiću, da sad neostaje drugo, nego da idu i Dalmatinci u car. Vieće, a pred dva dana napiše proti. Reć bi da ljude dosljednost i uvažavanje okolnostih odveće nemučí. Zanimivo što Tončić pripovjedne, da mu je Mrazović kazao još u Zagrebu, da je on zabranio, da se pismo Danilovo na Škřejšovskoga¹⁰, u Obzoru, koji je članak iz Politike priobćio, u kojem bje Danilo napadnut, u listu priobćí, jer da bi pismo bilo Danilu više škodilo, kad bi se bilo priobćilo, nego koristilo. Kako ljudi za druge skerbe. A Rački piše, da je Božić¹¹ kriv, akoprem Božić ni neuredjivao lista

⁸ Nisam uspio utvrditi tko je Greuter.

⁹ Riječ je o uglednom političaru, članu Carevinskog vijeća Henrichu Clam-Martiniću (1826.-1887.).

¹⁰ Nisam uspio utvrditi tko je Škřejšovski.

¹¹ Klement Božić, hrv. novinar (1837.-1893.). Kao pristaša narodnjaka surađivao je u zagrebačkom *Pozoru* i zadarskom listu *Il Nazionale*. Radio je u uredništvu sisačkog *Zatočnika* i hrvatsko-sloven-

nego Miškatović¹². A teško bih bio i odgovor dobio, da nebi bio morao Rački u Beč. Ljudi reć bi, da nisu u nevolji za izgovor. Bijah danas o pet tražiti po jučerašnjem obećanju ljude, al jih nebilo, a Rački mi ostavi kartu, gdje se izpričava da nemogu danas me pričekati, jer da imaju odgovor, al da bih došao sutra o podne, da se o vrieme dogovorimo. – Ja ću ići sutra prije 9 u jutro, da kažem da imam samo posle podne od 3-5, il posle 1/2 9 na večer vremena. Ako nebude kod kuće, a to ću im napisati na cedulju. Nisam voljan hausirati – stvar pomoći koliko više moguće, al ničigov sluga! –

30 prosinca.

Konferencije Hrvatah sa Lonyayem trajahu još i danas. U pogovoru sa Račkom doznah, da su govorili Lonyayu o stvarih zemaljske uprave, što je svakako neumjestno, jer zato je «autonomna» hrvatska vlada jedino saboru hrvatskom odgovorna. Ujedno mi priobći Rački, da će nadbiskup Mihalovics resignirati. To mu je imao Lonyay kazati. Potužili su mu se i rad blanketah na pošti magjarsko-njemačkih, a tako i na telegrafu. Lonyay odmah brzjavio Szlavyyu¹³ – i on zapovjedi da se ustegnu. Junačtva u tom nema. O tražbinah pram Lonyayu, čuo sam dosta od Račkog – al jasno si nemogu sve predstaviti – jer, reć bi i njim velika jasnoća u programu neprječi. Možda će sutra biti bolja sreća !

31. prosinca.

Danas pripravljaše memorandum, koji bi imali predati Lonyayu. Rački mi pripovjedaše mnogo al ništa jasna. Taj je s njeke strane, a s druge strane bi Rački htjeo što više kazati. On je vele razgovorljiv samnom. Današnji «Pester Lloyd»¹⁴ je donjeo liep članak o hrvatskih zahtjevih. Stvari su vele laskave, – može se mnogo naučiti iz njega; napose veliku ljubav Magjarah pram Hrvatom! – Sa Tončićem se razgovarah na večer mnogo o srbskih stvarih.

Prvog siečnja 1872.

Danas se Danilo po prvi put, akoprem su ljudi iz Zagreba ovdje nekoliko danah, sa Mrazovićem u kafani kod Wicka po prvi put sastane. Reć bi ljudem, da nije ništa

---

skog lista *Südslawische Zeitung*, odnosno *Südslawische Correspondenz* i *Braniku*. Od srpnja 1871. do umirovljenja 1889. član je uredništva, a od 1880. do 1886. odgovorni urednik *Obzora* (*Pozora*). Usp. Redakcija, Božić, Klement, HBL, sv. 2, Zagreb 1989., str. 235-236.

¹² Josip Miškatović, hrv. publicist i političar (1836.-1890.). Zastupnik Narodne stranke. Pisao u *Pozoru*, uređivao *Novi Pozor*, *Zatočnik* i *Obzor*. Usp. Vera Ciliga, Miškatović, Josip, *Enciklopedija Jugoslavije* (dalje: EJ), sv. 6, Zagreb 1965., str. 138.-139.

¹³ Radi se o ugarskom političaru Józsefu Szlavyyju, kasnijem Lónyayjevu nasljedniku na mjestu predsjednika ugarske vlade.

¹⁴ Novine koje su izlazile u Budimpešti od 1854. do 1875. Nova serija pod istim naslovom započela je izlaziti 2003.

stalo do sporazumljenja sa Dalmatinci. Oni pitaju još uvijek za Ljubišu¹⁵, koji, kako mi reče Rački, javno mnjenje u Dalmaciji ravna. Kazala bi poslovice: drug druga i u crkvi nadje! Al duga razgovora sa Danilom nije bilo. Pitanje o cjelokupnosti trojedne Kraljevine reć bi da nebuni glavu hrvatskim prvakom. O granici kažu, da će biti još god. 1872. sva provincialisirana, al o Dalmaciji ništa. Na moja pitanja o integritetu, mi Rački uvijek odgovori: učinit će se nemoguće, al nikad da bi to voljni bili postaviti kao jedan od glavnih, ako ne ponajglavniji zahtjev, što bi mogli i sa one strane učiniti, izjaveć ugarskomu ministarstvu, da nemogu prije traktirati, dok nije zemlja cjelokupna, da nemogu ugovor sklopiti, buduć oni samo jednu trećinu zemlje samo zastupaju. - Memorandum danas predaše poslie podne Lonyayu o četiri sata. – Isti, mi reče Rački, da je tako napisan blago, da ako ga ugarsko ministarstvo zabaci, da se može kazati, da Magjari neće imati Hrvatsku kao sudругu nego kao robkinju. Rieć je zlamenita, al ako praktično i djelo? – U večer predah njeke spise Mrazoviću i Račkom o financijah, i to one koje se odnose za na načisti procent izmed Hrvatske i Ugarske. Na večer se razgovarah dugo sa Račkim i Mrazovićem, al ništa nebje osobita. Sa Tončićem se dugo razgovarah u kafani o srbskih stvarih. U obće utisak je bio na mene vele dobar. On mi pripovjedao o težnjah srbskih i uvjeravao, da regencija sasvim sporazumljena sa idejom jugoslavenskom. Napose da regent Ristić istu ideu zastupa. U to ime bi se imao i list izdavati u Biogradu pod imenom «Jugoslavija». – On mi kazivao o njegovoj audienciji kod Lonyaya i Andrassyja. Radilo se o mostovih preko Dunava. Ugarska je htjela jedan zeljeznički most i to da se pokaže blagodarna pram Srbiji, napraviti ga sva na svoje troškove. Srbija nasuprot zahtjevala da ona još jedan most i to pram Zemunu može napraviti u svezi sa Zemunsko-hrvatskom željeznicom. I tako bi i utanačeno. Andrassy je razgovarao š njim o vanjskoj politici Srbije. Tončić mu je na sve odgovorio na našu. Andrassyja peče putovanje Milana¹⁶ u Livadiju. Upliv magjarski u Srbiji je nestao.

2. siečnja

Biskup mi telegrafirao danas Voršakom¹⁷ iz Napulja, da upitam Račkog, što je sa dogovaranji; da je malko bolestan – te ide sutra u Palermo. Rački odgovori, da su dogovori u tečaju, da će biti ministarska sjednica vrh njihovih proposicijah. Danilo se sastao sa Mrazovićem kod Wicka i kazao mu, kako je to liepo, bez Dalmatinacah koji

¹⁵ Stjepan Mitrov Ljubiša, crnogorski političar i književnik (1824.-1878.). Zastupnik u Dalmatinskom saboru od 1861., a od 1870. i njegov predsjednik. Usp. Ljubiša, Stjepan Mitrov, *Hrvatska enciklopedija*, sv. 6, Zagreb 2004., str. 712-713.

¹⁶ Milan Obrenović (1854.-1901.), knez i kralj Srbije. Usp. Vojislav Vučković, Obrenović, Milan, EJ, sv. 6, Zagreb 1965., str. 366-367.

¹⁷ Nisam u potpunosti siguran je li tu riječ o kanoniku Nikoli Voršaku, Strossmayerovu prijatelju, savezniku i neslužbenom poslovnom zastupniku u Rimu ili se pak radi o Strossmayerovu tajniku Anđelku Voršaku.

takodjer imaju interes na dogovaranjih sve ustanoviti. Mrazović se izpričao i kazivao mu, da će mu dat čitat memorandum. Al dakako poslje su ga Lonyaju predali. Rački bježao od Danila.

3. siečnja

Ožegović se je htjeo sastati sa Mrazovićem. U to ime umoli me kroz Markovića¹⁸, da bi danas o 4 sata k meni mogao doći on i Mrazović. Ter u ured moj danas dodje Rački i kazivaše mi, da sutra idu kući, – to i njega pozvah da dodje s Mrazovićem k meni kući o 4 sata poslie podne, kud će Ožegović doći. Poslie podne dodju k meni o 4 sata Mrazović i Rački, a nadju kod mene već Markovića. Razgovor bijaše razan, dok Ožegović oko ¾ na 5 dodje. Ja i Marković htjedosmo se oprostiti, da gg. sama razgovaraju, al Mrazović nas uzdrpa, da se stvar o kojoj će govoriti isto tako i nas tiče i ko njih i stane čitati njemački memorandum, koga predaše Mrazović, Krestić, Rački, Jakić i Vončina Lonyayu. Memorandum nije velik, a glavne točke njegove, u koliko je zapametih jesu ove: 1) Oni se ogradjuju, da bi oni mogli što definitivno zaključiti, jer to da može samo ugarski sa hrvatskim saborom; 2) zahtjevaju, da bi se § 66. zakon. čl. I god. 1868. hrvatskoga izpunio, to jest utjelovila granica i Dalmacija, jer da to je u prilog i ugarskoj vladi, jer dok svi faktori trojedne kraljevine nebudu sudjelovali kod izravnjanja, da je izravnjanje «anfechtbar» (ovaj izraz, da je Lonyaya i njegove drugove vele neugodno dirnuo), da bi se sad granica pozvala na sabor hrvatski. 3) da se odjele poslovi hrvatski od ugarskih, t. j. obračunaju po § 49. I. 68. 4) u pogledu Rjeke, da se ostave stvari do rješenja pitanja u status quo tamo, napose da hrvatske oblasti i nadalje tamo ostanu; 5.) da Hrvatska i Slavonija nije zadovoljna sa paušalom, da bi se to promjenilo i zato da bi se računi dohodka Hrvatske predložili; – 6) da bi se neki drugi način pronašao zastupanja Hrvatah u ugarskom saboru, jer da se ovim dosadanjim prječi zakonodavna djelatnost hrvatskog sabora; 7) da bi se u poslovih skupnih sa Ugarskom ingerencija Hrvatah u pogledu Hrvatske i Slavonije kao n. p. u pogledu kud da željeznice prolaze unutar zemlje obezbjedila; 8.) da bi u autonomnih poslovih uz bana i tri odsječna savjetnika svaki za svoj odjel bili odgovorni; – U uvodi memoranda se spominje podpadanje trojedne kraljevine pod ugarsku krunu koja je kruna i trojedne kralj. al i ujedno neprekidnu suvislost krune ugarske sa drugimi zemljami njeg. vel. Na koncu se zaključuje, da se ove tegobe i želje izražuju, al da se je pripravno

¹⁸ Franjo Marković, hrv. književnik, filozof i političar (1845.-1914.). Urednik «Vienca» u razdoblju od svibnja 1872. do konca 1873. godine, prvi profesor filozofije na obnovljenom Zagrebačkom sveučilištu te rektor u školskoj godini 1881./1882. Od 1876. je pravi član JAZU. Također, aktivno je sudjelovao i u hrvatskom političkom životu od 1881. do 1890. kad je bio opozicijski zastupnik križevačkog izbornog kotara u Hrvatskom saboru. Svojim istupima nastojao je probuditi kritičku svijest i izraziti prosvjed u bremenitoj političkoj zbilji svojega doba. Usp. Vladimir Filipović, Franjo Marković-rodoljubni pjesnik i učitelj filozofije, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, VIII(1982.), br. 15-16, str. 7-24. Milovan Tatarin, Između pjesničke imaginacije i estetičkih normativa, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, XXII(1996.), br. 43-44, str. 211-236.

temeljite razloge protivne saslušati i u obzir uzeti, želeć stalno izmirenje izmed Hrvatske i Ugarske. – Sav memorandum nije nego parafrasiraanje čl. I: 1868 hrvatskog sabora t. j. onih točakag, koje bi trebalo promjeniti, a tim je nagodba uzeta za podlog izravnanja. U pogledu bana, koji bi neodvisno od ugarskog ministarstva imao se imenovati, imao je po Mrazoviću Lonyay izreći: da to kruna neće nikad dopustiti. A Mrazović je tumačio dalje, da i česki kancelar bi bio imenovan, da je česka nagodba sklopljena, contrasignaturom cislajtanskog ministra predsjednika. U pogledu osobah za buduće časti je govoreno, al Mrazović reče, da ništa nije odlučeno. Oni (petorica) da su si dali u Zagrebu rječ, da neće nitko nikakve časti primiti. Lonyay da je najprije Krešiću ponudjao bansku čast, al on da je za sebe i za Mrazovića odbio. Lonyay da je tazgovarao sa Mrazovićem o raznih osobah, a i o vojnikah, koje u ostalom po zakonu I : 1868 nesmiju biti (med koje spomenu Mrazović ponajpre Benka, Filipovića, Preradovića, kašnje samog Preradovića, a i Trnskog), koje bi za sad transitorno namjestili [jer 9.) memorandum mali, da bi se dok se sabor sastane nova vlada sastavila, kojoj nebi narodna straanka bila u opoziciji. 10) da ban nebude takodjer predsjednik vrhovnog suda. Memorandum veli uvijek: u ime narodne stranke.]. Sjednice je Lonyay š njimi držao ponajpre i put svi skupa, a kašnje je Lonyay jedan put svakog napose zvao, izvan kako jim se činilo Vončinu, onda iznova svi skupa i opet po drugi put svakog napose. Prisutan bijaše na sjednicah Lonyay, Kerkapolyi, Wenkheim i Pejacsevich i to u skupnih – u prvoj skupnoj sam Lonyay, Wenkheim i Pejacsevich, a u drugoj skupnoj svi gore spomenuti ministri. Tu je uvijek jedan od petorice govorio, a za njim ministar koji. Magjarski ministri da su našli, rieč je Mrazovićeva, da su zahtjevi memorandumu «discutirbar», i zato da će se sabor 16. sastati. U pogledu popunjenja vlade sad transitorno reče Mrazović, da imaju ljudih i te da će iz Zagreba naznačit, to odgovori na rieč Ožegovićevu, kad reče, da treba svakako ljude. A Markoviću reče Mrazović jučer, da je za takova transitorna vladara Vončina: («neka ide» reče, kao što se o čovjeku kažje o kog se nemari i mnogo nedrži.) Ožegović je bio sa memorandumom zadovoljan, al iztikaše svoju politiku god. 1861 po kojoj nebi bilo došlo do ovog. Bijahu do šeste kod mene i tad odvedoh jih Jirečku, gdje se razstasmo. –

4. siečnja.

Danas su kanili u jutro sa brzim vlakom i Mrazović i Rački sa Krešićem i Jakićem u jutro o 7 satih u Zagreb. Vončina je ostajao ovdje rad zimnice. Po noći oko dva sata poručio Lonyay, da bi ostali u Beču i to Mrazoviću i Račkomu, koji bijahu odsjeli kod «kralja ugarskog» da bi ostali još i danas u Beču. U jutro posle 6 satih poslao Mrazović ovu poruku i Krešiću i Jakiću, al oni bijahu već otišli i tako osta sam Mrazović s Račkom u Beču i bolestni Vončina. Po podne bijaše ministarska konferencija il kako drugi kažu dvie u stvarih hrvatskih. Mrazović bio na večer kod Lonyay i on mu reče, kako mi pripovjedao Danilo, koji je Mrazoviću još istu večer govorio, da narodna

stranka u memorandu zahtjeva kao njeku garanciju od strane ugarske vlade, da odstrani ovu sadanju hrvatsku vladu, da se saboru i saborskoj većini jedna ne neprijateljska vlada predstavi. Ako hoće narodna stranka, da joj se ova garancija dade, tad da bi morala i ona njeku garantiju dati ugarskoj vladi. Mrazović upita koju? Lonyay u kratko reče: da se neka narodna stranka obveže, da će sad kad se 15. o. m. hrvatski sabor otvori odmah zastupnike za peštanski sabor birati i da će izmed njih 31 najmanje 15 unionistah izabrati. Tad da će se sabor hrvatski odgoditi i posle se razpravljanje u ugarskom saboru svrši, tad da će se sabor hrvatski iznova sastati, i tad da bi se narodna stranka t. j. zastupnikah 15 narodne stranke, u kotarih, gdje ima unionistička stranka pristašah, svojih mandatah odrekli i pustili da se tamo unioniste izaberu. Mrazović reče: da on od svoje strane nemože podati ove garantije, al u ime stranke da nije kadar odgovoriti. Zato da moli o vrieme, da se sa drugovi zastupnici u Zagrebu dogovori. Tim se razstanu. Veli Tončić, da je Mrazović bio vele konsterniran, jer ugarska vlada da prieti, da će na temelju rujanske proklamacije narodnih zastupnikah, sve podpisaae iste obtužiti bunenja javnoga mira. Lonyay je imao još na koncu Mrazoviću primjetiti, prije nego su se razstali: znajte, da smo u prijateljskom odnošaju sa Rusijom! –

Moguće da će Magjari što pokušati proti narodnim zastupnikom.

5. siečnja

Novine i bečke i njekoje peštanske donasaju, da su dogovori hrvatski prekinuti. «Pester Lloyd» donasa viest, da je Lonyay zahtjevao, da se nekolicini narodni zastupnici mandatah odreću, da se tamo unioniste izaberu i tim njeko ravnovesje uzpostavi izmedju dviuh stranakah. Ujedno da je Lonyay težio, da se umjereniji elementi obijuh strankah sdruže u fusiju. Dobro obaviešćeni ljudi, kažu da je klub deakovski na Lonyay djelovao, da je one zahtjeve metnuo na narodnu stranku, da su ono točke iz memoranda unionistah, koji su se utekli Deakovcem u pomoć.

6. siečnja.

«Pesti Naplo»¹⁹ donasa u svom običnom tonu pram narodnoj stranci uvodni članak o dogovaranju. Ugarska Hrvatsku podupira, daje joj milijune za željeznice, a narodna stranka joj plaća to mržnjom.

3. ZAKLJUČAK

Svojim javnim djelovanjem Ivan Kostrenčić je ostavio traga u hrvatskom znanstvenom i kulturnom životu posljednje četvrtine 19. i početka 20. stoljeća. Zapisi iz njegova dnevnika prilog su boljem poznavanju «hrvatskog pitanja» početkom se-

¹⁹ Novine koje su izlazile u Budimpešti u razdoblju od 1850. do 1934.

damdesetih godina 19. stoljeća, jer govore o prilikama tijekom pregovora predstavnika Narodne stranke s ugarskim ministrom predsjednikom Melchiorom Lónyayem glede revizije Nagodbe. Također, zapisi svjedoče o Kostrenčićevu interesu za politička gibanja i o njegovoj zabrinutosti tadašnjim položajem hrvatskog naroda u Monarhiji. Iako se nije aktivno bavio politikom, iz njegova dnevnika vidimo da je bio u određenoj mjeri, prvenstveno putem osobnih kontakata s pojedinim hrvatskim političarima, uključen u politička zbivanja tijekom toga doba. Na osnovi sačuvanih zapisa iz dnevnika Ivana Kostrenčića saznajemo ponešto o karakternim osobinama pojedinih hrvatskih političara i odnosima među njima, a djelomično uviđamo i opseg Kostrenčićeva društvenog djelovanja. Na kraju, možemo kazati da je dnevnik Ivana Kostrenčića važan i po tome što govori o stanovitoj povezanosti i relativno živoj komunikaciju među članovima 'hrvatske kolonije' u Beču, kao i o određenom stupnju njihove povezanosti s domovinom.

Ivica Zvonar

Diary Notes of Ivan Kostrenčić regarding the Revision of the Croato-Hungarian Settlement (1871-1872) from the Archive of Croatian Academy of Sciences and Arts

Summary

The article deals with the diary of Ivan Kostrenčić, written during the period between 27 December 1871 and 6 January 1872. The notes of the diary provide an insight into the events connected to the negotiations of the representatives of the Croatian Popular Party (*Narodna stranka*) with Hungarian Prime Minister Melchior Lónyay for the revision of the Croato-Hungarian settlement of 1869. The notes also testify to Kostrenčić's social activity and interest in political events and to his worries regarding the position of Croatian people within the Austro-Hungarian Monarchy. Although he did not actively participate in politics, his diary shows that he was, in the first place through his personal contacts with certain Croatian politicians, involved in the political life of this period. It is also important, because it shows also certain aspects of interconnectedness among the members of the "Croatian colony" in Vienna, as well as their relations with Croatia. The text of the diary and a short commentary are published here.

Key Words: Ivan Kostrenčić, personal diary, *Narodna stranka* [Popular Party], Croato-Hungarian Settlement, political history